

Typografie

Tabulka znaků pro práci s textem

ZNAK	ALT+	Popis
–	0150	pomlčka
—	0151	dlouhá pomlčka
”	0132	české uvozovky dole
“	0147	české uvozovky nahoře
’	0044 nebo 0130	české vložené uvozovky dole (používají se u textu, který je již v uvozovkách)
‘	0145	české vložené uvozovky nahoře (používají se u textu, který je již v uvozovkách)
“	0147	anglické uvozovky vlevo
”	0148	anglické uvozovky vpravo
»	0187	francouzské uvozovky vpravo (v české sazbě vlevo)
«	0171	francouzské uvozovky vlevo (v české sazbě vpravo)
’	0146	
°	0176	
‘	0039	
"	chybné uvozovky	vteřiny
©	0169	copyright
®	0174	registration
™	0153	trade mark
{	0123	levé svorky
}	0125	pravé svorky
~	0126	tilda
‰	0137	promile
*	0042	hvězdička
†	0134	křížek
Ä	0196	
ä	0228	
Ö	0214	
ö	0246	
Ü	0220	
ü	0252	
Ë	0203	
ë	0235	

Měrné systémy

Typografický měrný systém podle Didota (evropský systém)

1 bod (b) = 0,376 mm
12 bodů = 1 cicero = 4,512 mm

„Počítačový“ měrný systém pica (anglo-americký systém)

1 point (pt) = 0,353 mm
12 points = 1 pica = 4,236 mm

Naprostá většina programového vybavení je svým původem z Ameriky, proto se používá systém pica.

Základní pravidla sazby

Tato základní pravidla by se měla dodržovat u všeho, co napíšete a vytisknete. V tomto přehledu nejsou seřazena podle priorit, všechna jsou rovnocenná a podílejí se na kvalitě dokumentu.

APOSTROF

(také odsuvník), nahrazuje písmeno, přisazuje se bez mezery těsně ke slovu, pokud je uprostřed slova, nedělá se mezera ani za ním.

'98 (zkrácený letopočet), nebo uprostřed jména O'Brian.

Čas

Hodiny a minuty oddělíme tečkou bez mezer: 14.35 hod (hodin, h) nebo dvojtečkami, rovněž bez mezer: 14:35:57 (hodiny, minuty, sekundy). Časový údaj se zásadně nesmí rozdělit koncem řádku.

Čísla a číslice

Pro přehlednost se v textu oddělují miliony čárkou, tisíce tečkou: 7,456.245 (nedělá se v matematické sazbě). Pro přehlednost se číslice také oddělují vždy po třech mezerami : 7 456 245. Stejně tak po desetinné čárce: 0,001 784 12. U čtyřmístných čísel se mezera psát nemusí, ale může: 9 789 nebo 9789.

Pokud vyjadřujeme číslo slovy, píšeme jeho jednotlivé části s mezerami: dva tisíce osm set.

Tvarům jako jsou 7metrový, 3tí, 12%ní se zásadně vyhýbáme. Píšeme 7 m, třetí, 12%. Pokud nám na konci řádky zůstane číslice, jednotku na začátku následujícího řádku musíme psát slovy nikoli zkratkou.

Datum

Datum sázíme v české sazbě několika způsoby:

13. 5. 1963 (s mezerami za tečkami dne a měsíce),

nebo 13. května 1963. Rozšířené jsou i „světové“ zápisy dat: např. 13 05 1963, ale pro české prostředí je vhodnější např. 13/5 1963. V datech bychom měli sázet rok čtyřčíslím, tedy 1967, nikoli 67.

Dělení slov

Dělení slov na koncích řádků může přinést řadu problémů. Většina textových editorů a DTP systémů umí již dělit slova v češtině, avšak sebedokonalejší program to neumí tak, aby nebylo třeba vždy vše zkontrolovat. Nikdy se tedy nespolehejme na to, že automatická funkce „dělení slov“ vyřeší tento problém spolehlivě. Ostatně s ohledem na naši mateřštinu to snad ani není možné.

Dělení slov se opticky lépe „ztratí“ na levé stránce, na stránkách pravých se mu snažíme co nejvíce vyhnout. Zvláště dbejme na to, aby „ručně“ rozdělená slova *nezůstala* takto na řádce. Někdy tato vada vznikne při úpravě textů či rozměru sazby.

Desetinná čárka

V češtině používáme zásadně desetinnou čárku, nikoli tečku. Neoddělujeme ji žádnou mezerou.

Dvojtečka

ve funkci poměru se sází s mezerami (zmenšení 3 : 1), u sportovních výsledků bez mezer (1:0).

Dvojtečka, středník, otazník a vykřičník

se oddělují od slova, pokud to program dovede, o cca 1/4 mezislovní mezery, pokud to nedovede, běžným mezeríkem mezeru nevkládáme:

otazník? vykřičník! středník; dvojtečka:

Jednotky měření

oddělujeme od čísla mezerou, pouze pokud jednotka má úlohu přídavného jména, sází se bez mezery (100W žárovka). Bez mezery se píše složeniny typu 120kilový apod.

Lomítko

sázíme bez mezer. Platí to i pro lomítka složených jednotek: 1000 m/s. S mezerami se sází pouze při sazbě básní v řádku běžného textu: Na potoce podle skal / zelený mužík zatleskal.

Mezery mezi písmeny

Proklad liter je možné v kvalitnějších (zde větší) textových (zde menší) editorech a DTP programech nastavit podle přání, jinde se musíme spokojit se standardním nastavením.

Na koncích řádků

neponecháváme neslabičné předložky (u, v, z, k, s, o) ani spojky (a, i). Vždy je „přetahujeme“ na následující řádek nebo rozdělíme slovo po nich následující.

Násobky

násobek 5× (znaménko pro násobek je ALT+0215) sázíme těsně za číslici bez mezery, stejně tak i slovní tvary typu 5násobek.

Paragraf

se sází bez tečky a od následujícího čísla je oddělen mezerou, a to podle § 103.

Peněžní jednotky

Měna se píše bez tečky: Kč, Sk apod. Pokud je částka celá, klademe měnovou jednotku za číslo po mezeře (297 Kč), u výrazu s desetinnou částí klademe měnu před číslo (Kč 7,90). Píšeme-li částku takto: 17,-, používáme po čárce pomlčku a vše bez mezer.

Pomlčka

je ve Windows ukryta pod kódem ALT+0150(–), nebo delší pomlčka ALT +0151 (—). Kratší pomlčku používáme pro označení určitého rozmezí (80–95) nebo vzájemnosti či ve významu proti (Baník–Slavia), neodděluje se mezerami a nesmí v žádném případě zůstat na konci nebo na začátku řádku. Nemůžeme-li se tomu v sazbě vyhnout, použijeme opis: např. 80 až 95 nebo Baník proti Slavii apod.

Pomlčku používáme i jako odečítací znaménko minus: $7 - 5 = 2$. Potom je mezera před i za pomlčkou.

Před záporným číslem je minus bez mezery: -5 °C.

Delší pomlčku používáme pro oddělení větných celků, například: „Udělal pro to vše — a výsledek se dostavil.“ Kolem této pomlčky se v českých textech sází mezislovní mezery.

Pořadí

označujeme tečkou za číslicí: 2., při malých písmenech závorkou a) b) c) a při pořadí členěném dle verzálek tečkou za velkým písmenem (A. B. C.).

Procenta a promile

se řadí za číslovku bez mezery, pokud nahrazují opisný tvar „procentní“ (3% úrok = tříprocentní úrok). Jinak je oddělujeme mezerou: tomu věřte na 100 %. Stejná pravidla dodržujeme i pro promile (znak ALT+0137 = ‰).

Rozdělovník-spojovník

vytvoříme běžně na klávesnici (-), ale pozor, to není pomlčka! Rozdělovník používáme pro dělení slov, v souřadných spojeních (propan-butan) nebo pro podmiňovací formu (budeš-li). Jsme-li nuceni použít tento znak ve funkci pomlčky, klademe před a za něj malou mezeru.

Stupně

Stupně, případně minuty a vteřiny sázíme bez mezer. Například 12°21'54''. Teplotní stupně se sází s mezerou po čísle a bez mezery k Celsiovi: 17 °C. Obsah alkoholu nebo úhel se sází bez mezery 12°, 45°.

Tečka a čárka

se sázejí těsně za slovo.

Tečka a čárka u zkratky

Když za tečkou následuje jiné interpunkční znaménko (čárka, dvojtečka nebo středník), není mezi nimi mezera např.: např.:

Tečku nedáváme

za tituly knih nebo názvy kapitol či článků, za popisky k obrázkům, za jména autorů, pokud tyto tvoří samostatné řádky, a dále pak za hesla ve slovnících.

Telefon

Čísla telefonů sázíme na jakékoli formuláře vždy po skupinách, protože se tím umožňuje nejen zapamatovatelnost, ale i snadnější optické čtení. Sazba bez mezer je zde opravdu nepřijatelná. Podle norem a zvyklostí doporučujeme:

třímístná čísla: nedělit 456
čtyřmístná čísla: 2-2 31 12
pětimístná čísla: 3-2 311 33
šestimístná čísla: 2-2-2 31 13 39
sedmimístná čísla: 2-2-2-1 31 13 39 6 nebo 2-2-3 31 13 396
osmimístná čísla 2-2-2-2 31 13 96 68
čísla po sobě jdoucí: 31 13 39 6-9 (se spojovníkem bez mezer) nebo 31 13 396-9.

Tři tečky na závěr

odvádějící text „do ztracena“, se oddělují od slova malou mezerou, a tam, kde nelze mezeru definovat, raději je neoddělujeme vůbec. Můžeme je vložit i sekvencí ALT+0133. Po nich se již tečka na konci věty neklade...

Uvozovky

používáme české, a to pomocí znaků uvozovek. Na uvozovky dole používáme znak ALT+0132 „ a na uvozovky nahoře ALT+0147 “. Pro uvozování textu, jenž „je již v uvozovkách, používáme ‚vložené‘ uvozovky“. Uvozovky sázíme bez mezer těsně ke slovům, která uvozují. Přední (dolní) vložené uvozovky jsou totožné s čárkou, zadní(horní) získáme stiskem ALT+0145. „správné a ještě ‚vložené‘ české uvozovky“

Za každou větou

Nezákladnější pravidlo sazby zní: po tečce na konci věty a po čárce ve větě vkládáme mezeru. Posuďte, jak to vypadá, když se tak nečiní. Je to nepřehledné a jsou problémy s kontrolou pravopisu.

Závorky

Slovo v závorkách se sází těsně za závorku a ani za ním není (žádná) mezera. Slovo, které závorku předchází, oddělujeme běžnou mezislovní mezerou. Tečka za závorkou je bez (mezery). (Je-li v závorce celá věta, je tečka také v závorce.) Závorka v závorkách je hranatá, (aby se [závorky] nepletly).

Zkratky

sázíme podle ustálených pravidel a zásadně v celé publikaci stejně. Zkratky nepoužíváme v sazbě přímé řeči, v citacích a proslovech, neboť víme, že nikdo nemluví doslova a do písmene ve zkratkách. Je třeba rovněž dbát na to, aby zkratky nepředcházely a nenásledovaly velké mezery, protože zkratky samy sazbu ruší a je třeba je více „zapustit“ mezi předcházející a následující znaky. Nejvíce vidíme tento rušivý moment u zkratk s tečkami: např. Dr. L. Kalous

Užitečné povely v textovém editoru Word

tvrdá (nedělitelná) mezera Ctrl+Shift+mezerník
tvrdý konec řádku (neukončuje odstavec) Shift+Enter
tvrdý konec stránky Ctrl+Enter
tvrdý konec sloupce Ctrl+Shift+Enter